

СОКОЛЕНКО О.Л.*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара***КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ
ТЕРИТОРІЙ У СВІТЛІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ****KEY ASPECTS OF THE LEGAL STATUS OF THE TEMPORARILY OCCUPIED
TERRITORIES IN THE LIGHT OF FOREIGN EXPERIENCE**

Стаття присвячена аналізу ключових аспектів правового статусу тимчасово окупованих територій з урахуванням зарубіжного досвіду. Зокрема, стаття досліджує різноманітні підходи до визначення правового статусу таких територій у різних країнах та регіонах світу. Вона звертає увагу на роль міжнародного права у вирішенні конфліктів, пов'язаних з тимчасовою окупацією, а також на необхідність діалогу та міжнародної співпраці для знаходження мирного вирішення конфліктів та відновлення територіальної цілісності країн. Стаття розглядає різноманітні підходи та практики різних країн (зокрема, Грузії та Молдови) щодо визначення правового статусу таких територій, а також акцентує увагу на важливості використання міжнародного права та міжнародних стандартів у вирішенні подібних конфліктів. Автори досліджують роль міжнародного співтовариства та можливість співпраці між країнами для забезпечення мирного врегулювання конфліктів і відновлення територіальної цілісності країн. Зазначається, що розуміння зарубіжного досвіду є важливим кроком у вирішенні подібних проблем у власній країні, і на основі цього аналізу робляться висновки та рекомендації для управлінців та політичних діячів. Автори звертають увагу на значення міжнародного співтовариства у сприянні вирішенню конфліктів та встановленні правового порядку на тимчасово окупованих територіях; на ключові аспекти, такі як міжнародне право, правові норми, міжнародні конвенції та домовленості, що визначають правовий статус окупованих територій у світлі міжнародної співпраці та дипломатичних зусиль. В статті розглядаються різні моделі та підходи до управління тимчасово окупованими територіями у різних країнах та регіонах світу. Зокрема, аналізуються приклади успішних та неуспішних стратегій врегулювання конфліктів та відновлення територіальної цілісності держав. На основі зібраної інформації робиться висновок про необхідність комплексного підходу та урахування інтересів всіх сторін для вирішення проблем, пов'язаних з правовим статусом тимчасово окупованих територій.

Ключові слова: *тимчасово окупована територія, правовий статус, військова агресія, збройний конфлікт, ТОТ, анексія.*

The article analyzes the key aspects of the legal status of the temporarily occupied territories with due regard for foreign experience. In particular, the article examines various approaches to determining the legal status of such territories in different countries and regions of the world. It draws attention to the role of international law in resolving conflicts related to temporary occupation, as well as to the need for dialogue and international cooperation to find a peaceful solution to conflicts and restore the territorial integrity of countries. The article examines the various approaches and practices of different countries (in particular, Georgia and Moldova) in determining the legal status of such territories, and emphasizes the importance of using international law and international standards in resolving such conflicts. The authors examine the role of the international community and the possibility of cooperation between countries to ensure the peaceful settlement of conflicts and restoration of the territorial integrity of countries. It is noted that understanding foreign experience is an important step in solving similar problems in one's own country, and based on this analysis, conclusions and recommendations are drawn for managers and politicians. The authors draw attention to the importance of the international community in promoting conflict resolution and establishing the rule of law in the temporarily occupied territories; to key aspects such as international law, legal norms, international conventions and agreements that determine the legal status of the occupied territories in the light of international cooperation and diplomatic efforts. The article examines different models and approaches to the management of temporarily occupied territories in different countries and regions of the world. In particular, examples of successful and unsuccessful strategies for conflict resolution and restoration of the territorial integrity of states are analyzed. Based on the collected information, the author concludes that an integrated approach and consideration of the interests of all parties are necessary to resolve the problems related to the legal status of the temporarily occupied territories.

Key words: *temporarily occupied territory, legal status, military aggression, armed conflict, TOT, annexation.*

Постановка проблеми. У сучасному світі питання тимчасово окупованих територій стають дедалі більш актуальними та складними. Ця проблема має важливе значення як на національному, так і на міжнародному рівні, оскільки вона стосується безпеки, прав людини, економічного розвитку та збереження міжнародного порядку. Зокрема, ключовим аспектом вирішення цієї проблеми є правовий статус тимчасово окупованих територій, який визначається комплексом норм і правил, які регулюють відносини між окупантом та територією, що зазнала агресії. У світлі зарубіжного досвіду вирішення цього питання набуває особли-

вого значення. Різноманітні країни та міжнародні організації розробляють та застосовують різні стратегії та підходи для вирішення проблеми тимчасово окупованих територій. У цій статті ми пропонуємо провести аналіз ключових аспектів правового статусу тимчасово окупованих територій з урахуванням зарубіжного досвіду. Ми розглянемо різні правові моделі, які застосовуються в різних країнах та міжнародних організаціях, проаналізуємо їх переваги та недоліки, а також визначимо можливі шляхи вдосконалення правового режиму для забезпечення стабільності та захисту прав населення на тимчасово окупованих територіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародно-правове явище окупації вивчається у працях І.М. Макарова, Я. Броунлі, К. Буна, Ф. Боше-Солньє, Ф. Бурріна, Е. Давіда, М. Догеля, Й. Дінштейна, С. Ратнера, Ф. Кальховена, Ф.І. Кожевнікова, С.О. Коровіна, О.М. Толочка, І.І. Лукашука, В.М. Репецького, Я. Роненена, К. Свинарського, В.М. Шуршалова, Т. Ферреро, Р.З. Хайрова, І.М. Арцибасова. Дослідження питання протидії окупації за практикою окремих країн здійснювалися Дж. Кер-Ліндсеєм, Р. Струмом, Б. Медденсом, Н. Макеваном, А. Лекурсом, Г. Ховгаром, М. Акреном. Серед українських науковців більш поширеною є практика дослідження пострадянських кейсів (Н.В. Нечуєва-Юрійчук, К.М. Вітман, О.В. Алексеїченко, Ю.А. Чугаєнко).

Мета. Метою є систематизація та аналіз правових аспектів, що стосуються тимчасово окупованих територій на основі міжнародного досвіду. Ця стаття ставить за мету вивчення різних підходів до врегулювання конфліктів та визначення правового статусу окупованих територій у різних країнах світу, на прикладі Грузії та Молдови. Стаття спрямована на розгляд актуальних питань міжнародного права, правових норм та домовленостей, які визначають статус окупованих територій. Основною метою є висвітлення різних моделей управління тимчасово окупованими територіями та вивчення їхнього впливу на міжнародні відносини та конфліктологію. Відповідно, мета статті полягає у розумінні проблематики окупованих територій у контексті міжнародного права та пошуку науково обґрунтованих рішень для врегулювання ситуацій, пов'язаних з окупацією.

Виклад основного матеріалу. Тимчасово окуповані території - це території, які тимчасово перебувають під контролем іншої держави або непідконтрольній державі внаслідок військової агресії, анексії або інших дій [1, с. 364]. Це може бути результатом конфліктів, окупації або анексії. Такі території часто викликають серйозні проблеми в галузі безпеки, прав людини та міжнародних відносин. Наприклад, деякі приклади таких тимчасово окупованих територій включають Східну Україну (Донецьку та Луганську області), окремі райони Запорізької, Миколаївської, Харківської, Херсонської областей, АР Крим. Тимчасово окупована територія України - це частина території України, яка міжнародно визнається як частина України, але на яку фактично не поширюється контроль української влади через окупацію Росією під час конфлікту між Росією та Україною [7, с. 653]. Ця ситуація виникла спочатку під час окупації Криму, а також під час воєнних дій на сході України, а пізніше - у результаті повномасштабного вторгнення. За даними з 2021 року, під окупацією перебувала приблизно 7% території України, що складає близько 43 300 квадратних кілометрів, включаючи Автономну Республіку Крим, місто Севастополь та частини Донецької та Луганської областей. Протягом трьох місяців з початку російського вторгнення в 2022 році ця площа зросла в 2,9 рази.

Правовий режим тимчасово окупованої території

укладається в рамках Закону "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" [3], який доповнюється відповідними нормами Закону про суверенітет України над Донбасом. 7 лютого 2019 року Президент України визначив географічні координати лінії розмежування на Донбасі та склав перелік тимчасово окупованих територій у цьому регіоні. 18 липня 2022 року Верховна Рада України ухвалила закон, в якому використовує загальне формулювання "тимчасово окупована Російською Федерацією територія України" замість попередніх формулювань щодо тимчасово окупованих територій [2]. Зміни до Переліку територій, на яких ведуться бойові дії або тимчасово окуповані російською федерацією, вносяться Міністерством оборони та враховують пропозиції обласних військових адміністрацій.

Для проведення порівняльного аналізу ми звернемося до досвіду Грузії, та Молдови.

У складі колишнього Радянського Союзу формувалися конфліктні ситуації, які у кінці 1980-х років спричинили протистояння між центральною владою Грузії та національними меншинами осетинів та абхазів. У той час осетини і абхазів не вважалися найбільш численними національними меншинами в Грузії. Проте вони мали значний вплив через своє компактне проживання у стратегічно важливих північних регіонах країни, прикордонних з Росією, та домагалися автономії. Ці нації мають відмінності у мові та культурі. Осетини відносять себе до іраномовних аланів, тоді як абхазів до абхазської мовної групи. Історія взаємин грузинів та осетинів була напруженою. Після розпаду Російської імперії осетини виступали проти грузинської демократичної республіки, що призвело до міжетнічних конфліктів. Південна Осетія, відома в Грузії як Самачабло або Цхінвальський регіон, з 1922 року мала статус автономії в складі Грузинської Радянської Республіки. Осетини довгий час домагалися більшої автономії та навіть об'єднання з Північно-Осетинською республікою в Росії. Абхазів, наближені до черкесів, колишніх ворогів Російської імперії, теж виступали за власну автономію. Після захоплення Грузії радянськими військами у 1921 році Абхазія мала тимчасовий статус республіки, але згодом була включена до складу Грузії.

У кінці 1980-х років у Грузії спостерігався активний рух за незалежність та вихід із СРСР. Важливою подією стала "Тбіліська трагедія" 9 квітня 1989 року, коли радянські війська та ОМОН розігнали демонстрацію проти російського імперіалізму та комунізму, що призвело до загибелі 20 осіб.

У той же період активізувалися сепаратистські рухи в Південній Осетії та Абхазії, 9 квітня 1991 року, на другу річницю Тбіліської трагедії, Грузія проголосила свою незалежність від СРСР.

У грудні 1991 року Верховна Рада Південної Осетії оголосила про її незалежність, а у січні 1992 року осетинські націоналісти організували референдум, який підтвердив бажання стати незалежною та

приєднатися до Росії. Спалахнули збройні сутички, під час яких територія Південної Осетії розподілилася - столицю Цхінвалі та деякі села контролювали сепаратисти, в той час як Грузія зберігала контроль над іншими грузинськими селами. Президент Грузії в червні 1992 року підписав домовленості про припинення вогню, укладені не з осетинськими сепаратистами, а безпосередньо з Росією («Домовленості про принципи мирного врегулювання грузинсько-осетинського конфлікту» або «Дагомиські домовленості»).

Російська Федерація зобов'язалася до виведення з Південної Осетії військового контингенту, що залишився там ще з періоду СРСР. Була утворена спеціальна комісія, призначена для контролю за роззброєнням нелегальних збройних формувань, зокрема, сил самооборони Південної Осетії. Ця комісія включала представників Росії, Грузії, російської Північної Осетії та сепаратистських угруповань Південної Осетії. Крім того, були сформовані миротворчі сили, склад яких включав війська Грузії, Росії та Північної Осетії. Операція була під наглядом Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Після укладення Дагомиських домовленостей виникла війна в Абхазії. У серпні 1992 року Грузія ввела свої війська та Національну гвардію в Абхазію, де залишилися лише частини радянської армії, що присягнули Росії та займали нейтральну позицію. Внаслідок поразок грузинських військ від сепаратистів, які отримували підтримку з Росії та чеченських добровольців, Грузія мусила вступити до Співдружності Незалежних Держав (СНД), якого прагнула Росія. У травні 1994 року за посередництва Кремля була укладена угода про припинення вогню між Грузією та абхазькими сепаратистами. У регіон був введений миротворчий контингент СНД, що складався з російських військових. Протягом багатьох років спроби реінтегрувати Абхазію та Південну Осетію за допомогою перемовин не були успішними. Сепаратистські утворення стали залежними від Росії, а роль "миротворця" дозволяла Кремлю впливати на грузинську політику та утримувати Грузію в складі СНД. Зовнішня політика Російської Федерації стосовно країн Південного Кавказу від 1990-х років була спрямована на членство у СНД, захист зовнішнього кордону та наявність російських військових баз.

Першою спробою виключення російської сторони з активних учасників цього конфлікту був висловлений Президентом Грузії на той час через виступ на Парламентській Асамблеї Ради Європи у 2005 році в Страсбурзі "План мирного врегулювання грузинсько-осетинського конфлікту" [5, с. 274]. У цьому плані пропонувалися засоби для примирення, які лишалися тими ж, що і протягом попередніх 15 років, такі як максимальна автономія, економічні пільги, фінансові допомоги та інвестиції, захист і розвиток культурної самобутності національних меншин. Однак змінилися ролі ключових учасників. Зі складу цих учасників було виключено Російську Федерацію з метою врегулювання інтернаціональ-

ного конфлікту. Існуючу комісію з представників Росії, Північної та Південної Осетії, Грузії необхідно було замінити на більш репрезентативний миротворчий орган, позбавивши Росію ролі єдиного миротворця в зоні конфлікту.

У Грузії 5 січня 2008 року відбувся референдум, де 77% виборців висловили підтримку вступу країни до НАТО. Внаслідок цього Грузія та Україна подали заявки на отримання Плану дій щодо членства в НАТО, отримавши відкрите підтримку Сполучених Штатів. Проте на саміті Франція та Німеччина відмовили в підтримці ПДЧ для обох країн. На Бухарестському саміті Грузії та Україні було обіцяно перспективу членства в альянсі, але без конкретних строків і без надання ПДЧ [8, с. 230]. Ці події спровокували заяву президента Путіна про "предметну", а не декларативну, підтримку Абхазії та Південної Осетії, а глава Генштабу російської армії погрожував вжиттям військових заходів, якщо Грузія та Україна вступлять до НАТО. Нині деякі експерти вважають наслідки Бухарестського саміту катастрофічними, вказуючи на стратегічну помилку з серйозними геополітичними наслідками (Ж.-С. Монгреньє, Г. Перепелиця).

"Серпнева" російсько-грузинська війна стала апогеєм конфлікту між Грузією та Осетією, в результаті якого Президентом РФ 26 серпня 2008 року було офіційно визнано Південну Осетію та Абхазію як суверенні і незалежні держави. Таким чином, Російська Федерація фактично почала здійснювати контроль над територіями Цхінвальського району та Абхазії з моменту завершення цього конфлікту, хоча вона продовжує відкидати цю інтерпретацію.

З самого цього часу почалася процедура, що відома як «бордерізація», яка представляє собою процес утвердження адміністративної лінії розмежування (далі - АЛР), перетворення цієї лінії з умовного штрих-пунктирного обмеження на реальний фізичний бар'єр, призначений виконувати функції державного кордону після визнання Москвою суверенітету Абхазії та Південної Осетії. Цей процес супроводжується встановленням фізичних перешкод, таких як загородження, огорожі, встановлення прикордонних знаків, контрольно-слідової смуги, постів спостереження.

"Бордерізація" містить у собі три основні складові:

1) будівництво фізичної інфраструктури, призначеної для примусу осіб, транспортних засобів та товарів пересуватися через спеціальні пункти пропуску, розташовані вздовж АЛР;

2) встановлення та забезпечення дотримання режиму "бордерізації"; контроль за дотриманням режиму та порядком перетинання АЛР здійснюють російські прикордонники та силові структури так званих республік;

3) формування порядку перетинання АЛР, що передбачає наявність відповідних документів і необхідність здійснення його через "офіційні" пункти перетину.

За даними Служби національної безпеки Грузії, загальна протяжність адміністративної лінії розмеж-

ування, що відокремлює тимчасово неконтрольовану частину Грузії (Цхінвальський район), становить 350 км. Офіційна інформація з Тбілісі вказує на наявність 149-кілометрової АЛР, яка відділяє Грузію від Абхазької Автономної Республіки.

23 жовтня 2008 р. у зв'язку з окупацією території Абхазії Грузія прийняла Закон "Про окуповані території" з відповідними змінами. Згідно із законодавством про окуповані території, в'їзд іноземних громадян та осіб без громадянства у сепаратистські регіони з Росії є неприпустимим, за винятком випадків, коли на такі подорожі надано спеціальний дозвіл від грузинської влади. За порушення цих норм може бути накладено штраф або передбачено позбавлення волі строком від двох до чотирьох років або значний грошовий штраф у розмірі від 1000 до 1500 доларів США. Не суперечачи грузинському законодавству, іноземці можуть в'їхати в Абхазію тільки з напрямку Зугдіді, а в Південну Осетію - з боку Горі. У той же час влада Південної Осетії забороняє в'їзд з грузинського боку та вимагає перетинати кордон із Росією. Щодо Абхазії, такі обмеження розповсюджуються на громадян Російської Федерації. Закон про окуповані території не лише обмежує пересування, але й регламентує будь-яку економічну діяльність в Абхазії та Південній Осетії, що потребує дозволу або ліцензії від грузинських державних органів. Заборонено також фінансування такої діяльності та здійснення грошових переказів.

Окремий режим в'їзду встановлюється лише для іноземних громадян і осіб без громадянства, які перебувають на території Грузії на законних підставах. Цей режим характеризується відсутністю чітко визначених ознак його легітимності, оскільки відсутні вимоги до документів для в'їзду або виїзду з визначених осіб на/з Тимчасово Окупованих Територій (ТОТ) Грузії, а також не вказується перелік офіційних пунктів пропуску для таких дій. Замість цього зазначається лише необхідність здійснення цих дій з територій, які перебувають під суверенною владою Грузії: з напрямку Зугдідського муніципалітету для в'їзду на територію "Абхазії" та з напрямку Горійського муніципалітету для в'їзду на територію "Південної Осетії". При цьому встановлюється лише кримінальна відповідальність за порушення цього порядку, яка описана у розділі XXXVIII Кримінального кодексу Грузії [4], що включає статті, які регулюють порушення правового режиму на ТОТ. Наприклад, стаття 322-1 КК Грузії передбачає відповідальність за порушення порядку в'їзду / виїзду на/з ТОТ, здійснені іноземцем чи особою без громадянства. Альтернативна санкція цієї статті передбачає штраф або позбавлення волі на строк від 2 до 4 років. Відсутність окремого порядку в'їзду / виїзду на/з ТОТ Грузії для громадян цієї держави та кримінальне покарання можна пояснити тим, що ТОТ Грузії є невід'ємною частиною її території і не потребує окремого порядку для пересування цілісною та неподільною територією.

Узагальнюючи викладене, необхідно встановити спільні та відмінні риси практики унормування Тим-

часово Окупованих Територій (ТОТ) України та Грузії. Спільні риси включають:

- 1) Визнання ТОТ як невід'ємної частини національної території обох держав.
- 2) Поява ТОТ обох країн як наслідок збройної агресії Російської Федерації.
- 3) Подібне визначення меж ТОТ через проекцію загальноприйнятих меж територій.
- 4) Встановлення алгоритму перетину ліній розмежування, які відокремлюють суверенні території від ТОТ.

Відмінні риси включають:

- 1) Відсутність уніфікованого підходу до вирішення цієї проблематики та різний підхід до визначення правового режиму ТОТ.
- 2) Різний підхід до порядку провадження економічної діяльності на ТОТ.
- 3) Український законодавець прийняв три закони, тоді як у Грузії регламентація цього спектру суспільних відносин здійснюється одним законом.
- 4) Українське законодавство має практичний механізм перетину ліній розмежування як для власних громадян, так і для іноземців та осіб без громадянства, що відрізняється від неоднозначного грузинського підходу, який є обов'язковим лише для іноземців і осіб без громадянства.

З урахуванням питань зовнішньої та безпекової політики України, вирішення «замороженого» конфлікту в Молдові щодо Придністров'я несе загрози для України як країни-гаранта та сусіда. Невирішені суперечності між Молдовою та Придністров'ям гальмують процес роззброєння та виведення російських військ з Придністровського регіону, що потенційно загрожує Україні.

Придністровський конфлікт подібний до конфлікту на сході України, тому аналіз досвіду молдовського кейсу може бути корисним для України у вирішенні подібних проблем. Український законодавець прийняв три закони для регулювання ситуації, тоді як у Молдові регламентація цього спектру суспільних відносин здійснюється одним законом. Вивчення Придністровського конфлікту набуває актуальності через події, що відбулися в Україні в 2014 році, коли російські війська окупували територію та створили самопроголошені «ЛНР» та «ДНР».

У сучасних умовах особливо актуальною стає проблема можливості застосування зброї масового ураження під час конфлікту та розширення складу учасників, що створює загрозу для національної безпеки окремих країн та регіону в цілому.

Придністровська Молдавська Республіка є невизнаним автономним утворенням, яке виникло після збройного конфлікту 1992 року. Передумовою цього конфлікту була радикалізація молдавського національного руху та ігнорування національних особливостей радянським урядом. Відповідь уряду Молдови була використанням «жорсткої сили», включаючи військову діяльність, щоб придушити невдоволення та повернути контроль над територіями. Російська Федерація втрутилася у конфлікт, ввівши військові сили для підтримки сепаратистів.

У Стратегії національної безпеки Молдови незаконне перебування іноземних військ, політичний сепаратизм і втрата контролю над східними регіонами, зокрема Придністров'я, все ще вважаються постійною загрозою незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці країни. Незважаючи на стан "замороженості" конфлікту, намагання його вирішення продовжуються. Однією з ключових стратегій є посередницька переговорна діяльність, яка з 2005 року здійснюється в рамках формату "5+2", в якому беруть участь Молдова та Придністров'я як сторони конфлікту, Росія й Україна як країни-гаранти, ОБСЄ як посередник, а Європейський союз та Сполучені Штати як спостерігачі. Однак, незважаючи на тривалий процес переговорів, домовленостей щодо статусу Придністров'я так і не досягнуто. З 2013 року змінилася тактика переговорного процесу, і застосовується "тактика малих кроків", спрямована на вирішення соціально-економічних проблем, що перешкоджають примиренню сторін.

Додатково, важливою перешкодою у врегулюванні конфлікту є неприйняття учасниками позицій опонента. Наприклад, Молдова націлена на зміну посередника (Росії) та виведення її військ і озброєння з території Молдови [6, с. 31]. Водночас, Молдова прагне зберегти унітарну форму державного устрою. У цьому контексті важливим є розгляд Меморандуму Козака, запропонованого у 2003 році, який передбачав асиметричну передачу повноважень Придністров'ю та Гагаузії та перетворення Молдови на федерацію. Однак цей план так і не був підписаний тодішнім президентом Молдови.

Щодо інтересів "Придністровської Молдавської Республіки", вони спрямовані на політичну незалежність та міжнародне визнання. Проте різні погляди сторін та відсутність компромісу щодо важливих питань унеможливають успішний процес вирішення конфлікту.

Анексія Криму Російською Федерацією в березні 2014 року спричинила обговорення владою Молдови потенційних загроз для її територіальної цілісності та національної безпеки. Серед цих загроз висвітлюються ситуація в Придністров'ї та ставлення у Гагаузії, де 2 березня 2014 року відбувся референдум, де більшість місцевого населення підтримало автоматичну незалежність Гагаузії у випадку втрати Молдовою суверенітету, а також виразило підтримку вступу Молдови до Митного союзу ЄАЕС. На міжнародному рівні такі дії спричинили обурення і спричинили озвучення турбот стосовно можливого розширення російської агресії. Ці опаски підкреслені в заяві президента Литви на екстреному засіданні ЄС, де відзначалося, що Росія може намагатися змінити кордони держав у регіоні, включаючи Молдову. Також висловлені опаски щодо військових загроз з боку Російської Федерації в прикордонних областях з Україною, які можуть вплинути на безпеку Молдови у зв'язку з можливим наступом російських військ на Придністров'я. Російські дії також висвітлені у зверненні голови Верховної Ради

Придністров'я до російського керівництва з проханням визнати незалежність регіону, але на даний момент Росія не прийняла жодних заходів для зміни статусу Придністров'я.

24 березня 2023 року в Офіційному моніторі Молдови було опубліковано закон, який передбачав зміну назви мови з "молдовської" на "румунську" у Конституції та інших державних законах. Ця зміна була внесена з метою відповідності законодавства рішенню Конституційного суду від 2013 року, яке визнало пріоритет Декларації про незалежність Молдови, де було згадано румунську мову, над текстом Конституції, зокрема щодо найменування державної мови. Ця мовна проблема виникла ще з часів проголошення незалежності Молдови у 1991 році. У Молдові існує молдавська говірка, яка є різновидом румунської мови та поширена переважно на території колишнього Молдавського князівства. Зазначено, що під час радянської епохи молдавська мова була офіційно визнана та єдиною вживаною, проте після розпаду Радянського Союзу було повернуто латиницю. Незважаючи на це, існувала певна розбіжність у вживанні термінів, оскільки Конституція та Декларація про незалежність використовували різні терміни. Однак у окупованому Росією Придністров'ї залишається вживання "молдовської" мови на кирилиці, поруч з українською та російською.

Таким чином, тимчасово окуповані території Молдови (Придністров'я) та України мають декілька спільних рис та ситуацій:

1. У обох випадках території були окуповані іншими країнами без згоди відповідних держав та порушення міжнародного права.
  2. Уряди Молдови та України втратили контроль над частинами своїх територій через військову агресію та незаконну окупацію.
  3. На окупованих територіях спостерігаються систематичні порушення прав людини, включаючи обмеження свободи слова, затримання опозиціонерів та активістів, та інші форми репресій.
  4. Обидві окуповані території стали об'єктом військової агресії, що призвело до військових конфліктів та втрат серед цивільного населення.
  5. Міжнародне співтовариство визнало окупацію цих територій незаконною і ввело на них санкції, проте поки не вдалося повністю відновити суверенітет та територіальну цілісність Молдови та України.
- Хоча тимчасово окуповані території Молдови та України мають деякі спільні риси, є також істотні відмінності:

1. Придністров'я виникло внаслідок розриву з Молдовою після розпаду Радянського Союзу, тоді як окупація Криму та конфлікт на Донбасі були наслідком анексії Росією після Майдану в 2014 році.
2. Крим офіційно анексований Росією, що признається лише деякими країнами, в той час як Придністров'я залишається під спірним статусом з обмеженим міжнародним визнанням.

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду підкреслює складність визначення правового статусу територій, які знаходяться під тимчасовою окупацією.

Різні країни мають різні підходи до цього питання, що відображається в їхній законодавчій базі та міжнародних зобов'язаннях. Зарубіжний досвід підтверджує важливість міжнародного права у вирішенні питань, пов'язаних з тимчасово окупованими територіями. Міжнародні норми та договори визначають

права та обов'язки сторін у конфлікті, а також принципи врегулювання ситуації. Зарубіжний досвід свідчить про необхідність активного діалогу між сторонами конфлікту та міжнародною співпраці для знаходження мирного вирішення конфліктів та відновлення територіальної цілісності країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антипов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
4. Кримінальний кодекс Грузії : Закон Грузії (кодекс) від 22.07.1999 № 2287 / Сакартвелос парламенті. URL: <https://cutt.ly/LkTBOG2>
5. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / за ред. В. Ф. Антипенко. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. Т. 1. 422 с.
6. Надутий А. В. Територіальна єдність, цілісність і недоторканість: до питання співвідношення понять. Право і безпека. 2016. № 1(60). С. 29–34
7. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконт, 2008. Т. 3. П-Я. 862 с.
8. Целуйко В. О. Роль України в російсько-грузинській війні та її вплив на політику України у воєнній сфері. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». Харків, 2009. Вип. 14(839). С. 229–233.